

ונראה לומר, דשם ביומא לעיל מהא דרב איתא שם: אמר רב ספרא צלותי דאברהם מכי משחרי כותלי, אמר רב יוסף ואנן מאברהם ניקו ונגמר, אמר רבא תנא גמר מאברהם [ואנן לא גמרינן מיניה], דתניא "וביום השמיני" כו' מלמד שכל היום כשר [למילה] אלא שהזריזין מקדימין [למצות שנאמר "וישכם אברהם בבקר ויחבש" וגו']. ופירש רש"י¹²³⁴⁵⁶⁷ דמקשה, דבא ללמדנן להיות זריזין כאברהם.

לולא דבריו הקדושים היינו מפרשים הקושיא בפשיטות, דכיון דאברהם אבינו לא נצטווה האיך אנו יכולים ללמוד, דלמא לא עשה כתורה. ורק דהי' קשה לו לרש"י, דאם כן מאי מקשה רבא מהברייתא הרי אנו לומדים מעקידה דניצטווה אברהם שמה גם במילה. אבל באמת גם לפירוש רש"י הדקדוק, הרי תנא דברייתא לא למד שנהי' זריזין כאברהם, אלא שהזריזין מקדימין, ונימא כמה שנוכל, לא כאברהם שהיה זריז ביותר. ועל כן היינו אומרים, דהרי תירץ ה'פנים יפות' על הקושיא האיך קיים אברהם מצות שבת הרי גוי ששבת חייב מיתה. ותירץ דלבני נח הלילה הולך אחר היום שלפניו, ועשה מלאכה ביום ששי ובמוצאי שבת. ועל כך מקשה, ואנן מאברהם ניקום וניגמר שהתפלל מנחה אחר חצות תיכף, דילמא דווקא אברהם דתחילת מעת שלו היה בבוקר, ולאחר תפילת הערב יותר מצאת הכוכבים אי אפשר מחמת אונס שינה, ואם כן גם אברהם התפלל ערבית בתחילת הלילה. ועל כן חילק התפילות: שחרית בבוקר - תחילת המעת לעת, וברביע השני הוא בחצות - תפלת מנחה, וברביע השלישית הוא תחילת הלילה - ערבית. אבל אנחנו, המעת לעת מתחיל מערב, לילה - מתפלל תפלת ערבית, ובבוקר היא אמצע מעת לעת - שחרית, לכן ראוי מנחה להיות בסוף מעת לעת. אבל אברהם, אם יתפלל מנחה קודם שקיעת החמה, יהי' סמוכים שתי התפילות באמצע מעת לעת.

ואהא השיג לי' רבא, דהתנא היכא יליף מאברהם, הרי הציווי באברהם היה בלילה, ואם כן בבוקר היה מעת לעת אחר מהציווי עד העשיה, לכן הקדים בבוקר. אבל מילה, המצוה באותו יום, מנין שצריכין להקדים.

ועל זה מתרצת הגמרא שלושה תירוצים. ועל זה אמר רב, הגם כי למעלה הוא רב ספרא ורב יוסף, מכל מקום כמה פעמים נשאלה גם בימי האמוראים הראשונים, וסדר הגמרא דבריהם במקומה. ועל זה אמר רב, דבאמת היכי גמר התנא מאברהם, ועל זה אמר: קיים אברהם את כל התורה, והיינו הך מתניתין. ומשנה בדוקא היינו שקיים, דלא שונה גם בשאר הדקדוקים בהזמן גם כן כדורות העתידין בישראל בכל

לז. שם בד"ה אנו מאברהם ניקום ונגמר.

הדקדוקים. ושפיר הקשה לו, דילמא שבע מצוות עשה בדקדוק מחמת שגם הוא חייב כישוראל וכו', ובוזה דהוסיף רב 'קיים' אפשר דרמז גם כן, דקשה לפי תירוץ הפנים יפות, דאם אירע יום הכיפורים בערב שבת או ביום ראשון, ממילא היה מוכרח לשבות גם ביום ולילה אחר כך, אם כן האיך הי' יכול לקיים אברהם אבינו. ואפשר דעל זה ספק מימרא דרב אשי דקיים גם מילי דרבנן. והגם דרש"י דקדק תקנת חכמים דווקא, מכל מקום כיון דקיים אברהם כמו ישראל בדורות העתידין, והמה אחר כך מדקדקים שמדחים מערב שבת ומיום ראשון, דדחינן דלא נהוי תרי שבי אהדדי (ר"ה כ ע"א) וגם הוא הדחה.

ורב דק"ל, לפי שיטת הפנים יפות מל אברהם וכל בני נח בניהם שנולדו בלילה, מל אותם בשמיני שלו, שהוא לדידן שביעי כשהמעת לעת מתחיל מבערב, ואם כן כל אותם יוצאי מצרים היו נימולים קודם יום שמיני לפי הזמן שלאחר מתן תורה, ואם כן לפי שיטת הש"ך (יור"ד רס"ב סק"ב) צריך להטיף דם ברית. ואם כן מהיכן למדה הגמרא ביבמות (עא ע"ב) דלא ניתנה מצוות פריעה לאברהם אבינו משום שנאמר (יהושע ה, ב): "שוב מול את בני ישראל שנית", דילמא להנך דנימולו בלילה כנ"ל, דהרי גם לפריעה כתבו התוס' שם (ד"ה מאי טעמא) דלא לכולם הי' בלא פריעה, דהרי כמה קיימו כל התורה אותם שאכלו קדשים במדבר, ואם כן נוכל לומר דניתנה פריעה, והאי שנית הוי הטפת דם ברית לאותם שנימולו בלילה.

ועל כן נראה לתרץ, והוא ידיע שיטת הרמב"ם (פ"א משביתת עשור ה"ו) דתוספת מחול אל הקודש לא הוי דאורייתא כי אם גבי אכילה לענין יום הכיפורים, אבל לשבת וליום הכיפורים לענין מלאכה לא. וגם זאת דסבירא ליה (פ"ט מטומאת מת ה"ב) ספיקא דאורייתא מן התורה הוי לקולא. ואם כן נוכל לומר שעשה אברהם מלאכה כל בין השמשות ערב שבת, ו(אבל) לקולא לענין שבת חשבינן ליום, [אבל] (ו)לענין "לא ישבותו" חשב ללילה לשבת, ושפיר עביד מלאכה, דומי' דעשה מלאכה בין השמשות בין יום הכיפורים לשבת דפטור מחמת ספק^ל.

(מתוך תשובותיו)

~~~~~

לח. רבינו הפסיק כאן באמצע דיבורו וכתב בסוף המכתב וז"ל: "ומחמת כי הפאסט הולכת הפסקתי באמצע הדיבור, ואי"ה בפאסט הבא אגמור בכי טוב. הדורש שלומו והצלחתו כאוות נפשו ונפש ידידו, משה אליעזר דן בהרלב"ג, חתן אחיו הרה"ג הצדיק מוהר"י שווארץ זצ"ל".

דמשק תולדות אליעזר קלט

באורך ימים יתבטלו הדינים

ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את אשתו. (נראשית כו, ט)

ויהי כי ארכו לו שם הימים. אמר רבי יוחנן חלום קשה ונבואה קשה אֶבֶל שוטה אריכות ימים מבטלת. נבואה קשה מנין, שכך היו ישראל אומרים לנביא: 'ארכו הימים ואבד כל חזון' (יחזקאל יב, כב). אֶבֶל שוטה אריכות ימים מבטלת מיצחק, דכתיב: 'ויהי כי ארכו לו שם הימים', מיד 'והנה יצחק מצחק'. (נראשית רצה סד, ה)

חלום קשה, ונבואה קשה, אֶבֶל שוטה - אריכות ימים מבטלת. המדרש הזה קשה להבין, האין יתכן לקרוא ליצחק בשם 'אֶבֶל שוטה'. והרד"ל מגיה 'אֶבֶל שומם' ^{לט}. וגם זה קשה, היכן מצינו שעשה יצחק זה שפירש מהאשה בשביל אבילות, הרי לא פירש כי אם בגרר מפחד שהיה ירא מפניהם.

שנית הדקדוק, שהיה לו לומר: 'ואֶבֶל' - בוי"ו, כמו מקודם 'חלום קשה ונבואה קשה' - בוא"ו. ועיין בידי משה, ודבריו דחוקים הם, ע"ש.

ועוד קשה מה מביא הראיה שנבואה קשה אריכות ימים מבטלת, ממה שאמרו ישראל, אבל האמת לא היה כן ^מ.

על כן נראה כך הפירוש: המדרש אומר 'חלום קשה', [היינו] קשה לחלום שיתבטל גם באורך ימים, כמו שמצינו גבי חלום יוסף, שעד כ"ב שנים נשתהה החלום ונתקיים. ונבואה גם כן מתקיים וקשה להתבטל. מניין? שכך היו ישראל אומרים לנביא "ארכו הימים", אבל האמת לא כן היה שלא נתבטל.

'אֶבֶל' - בפת"ח, 'שוטר' - היינו מושל, כמו שאמרו (כתובות ג ע"ב): 'גזירה עבידא דבטלא' ^{מא}. וכן הכא, 'אֶבֶל שוטר' - אריכות ימים מבטלת, מנין - מיצחק, "ויהי כי ארכו לו שם הימים". מקודם נתיירא מפניהם, אבל אחר כך כשנתארכו הימים - "והנה יצחק מצחק".

(*מגליון מד"ר ח"א)

לט. ר"ל אבל המאריך באכלו יותר על מה שהוא חייב, וכדאיתא בפר"א (לב) שג' שנים התאכל יצחק על אמו. מ. דישראל לא צדקו בדבריהם. מא. היינו שבאריכות הזמן הגזירה מתבטלת. וכגמרא סנהדרין (צה ע"א) "בת דינא בטל דינא".

תשמיש מתי הותר גם ביום

ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את אשתו.
(בראשית כו, ט)

אוצר החכמה

5,228,927

11,234,567

רבי חייא בר אבא אמר, בשביל שהעלו לך ימים רבים היית עושה את הדבר הזה, לא כך אמר רבי יוחנן המשמש מטתו ביום הרי זה מגונה, דאמר רבי יוחנן אין תשמיש המטה אלא בלילה שנאמר: 'בערב היא באה ובבקר היא שבה' (אסתר ב, יד). ירמיה מקלל יום לידתו ויום עיבורו, שנאמר (ירמיה כ, יד): 'ארור היום אשר יולדתי בו' - זה יום עיבורי^{מב} יום אשר ילדתני אמי' זה יום לידה^{מג}, אפשר חלקיהו [אביו] אדם צדיק והיה משמש מטתו ביום, אלא לפי שהיתה איובל הורגת הנביאים בא ושמש מטתו ביום וברח.
(בראשית רבה סד, ה)

אוצר החכמה

'בשביל' שהעלו לך ימים רבים' כו'. כל המפרשים אומרים, שזו קושיית המדרש, בתמיה, ולא מתרץ כלל המדרש. על חלקיהו מצא המדרש תירוץ על ששימש מיטתו ביום, ועל אבינו יצחק לא חקר המדרש כלל לתרצו?!

ונראה דבאמת הוא כן, שאבינו יצחק הוכרח לבטל כל כך זמן מצוות עונה, ועל כן כשראה זמן המוכשר שלא היה לו פחד, לא הותר לו לעכב עוד.

וזהו פירוש הקרא: "ויהי כי ארכו לו" - המה הפלשתים, האריכו לו הימים שביטל, ועל כן "והנה יצחק מצחק" - גם ביום.

וזהו ג"כ כוונת המדרש: 'בשביל' שהעלו לך [הפלשתים] ימים רבים', על כן היית עושה את הדבר הזה, כי התורה מעידה הטעם. זהו דברי הקב"ה 'ויהי כי ארכו' וגו', ודברי המדרש המה בניחותא, וד"ל.

(*מגליון מד"ר ח"א)

~~~~~

הלידה, (וכ"כ המהר"ל בספר אור חדש). ולכן בהמשך הפסוק שכתוב "אשר ילדתני אמי" רומז ללידה, שאז נקראת אמו, אבל בתחילה שלא הוזכר שם אמה, ודאי רומז על אביו שילדו וזהו רגע העיבור.
מג. כנ"ל לפנינו 'העיבור' ורבינו הגיה 'לידה'.

מב. במדרש לפנינו כתיב כאן 'יום לידה' ורבינו מחקו והגיה 'יום עיבור', (ולכאורה הגיה כן מצד סדר הזמן, שהעיבור קודם ללידה. ועוד אפ"ל שהגיה כן מחמת כי מבואר בגמ' מגילה יג ע"א מה שנאמר באסתר 'ובמות אביה ואמה' שהאב נקרא מרגע העיבור והאמא נקראת אמא מעת

ציווי אבימלך שלא ליגע ביצחק - לשם מה

ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת.

(בראשית כו, יא)

'ויצו אבימלך את כל העם'. אמר רבי אייבו אפילו צרור אל יזרוק בהם אדם, הה"ד (תהלים נו, ז): 'יגורו יצפנו המה עקבי ישמורו כאשר קוו נפשי'.

(בראשית רבה סד, ז)

'אפילו צרור אל יזרוק אדם בהם'. ונראה, דבקרא מיותר תיבת 'לאמר', 'ויצו... את כל העם לאמר'. ועל כן תירץ המדרש: 'צרור אל יזרוק אדם', וזה שייך גבי קטנים, כמו שמצינו גבי אלישע "ונערים קטנים [יצאו מן העיר] ויתקלסו בו" (מלכים ב' ב, כג). וזהו הפירוש: "ויצו... את כל העם לאמר" - להקטנים, על דרך (יבמות קיד ע"א): 'אמור... ואמרת' - להזהיר גדולים על הקטנים.

ויצו אבימלך

ובפשטות היה נראה תיבת 'לאמר'. כי באמת היה כוונת אבימלך להודיע לכל העם כי רבקה היא אשת יצחק ולא אחותו, והאיך יכריז זה? על כן התחכם להכריז "הנוגע באיש ובאשתו", ממילא יידעו כולם, היכן יש לו ליצחק אשה, מזה יבינו כי רבקה אשתו. וזהו "ויצו... את כל העם" - כי רבקה אשתו, והאיך הודיעם? "לאמר" בזה הלשון: כל "הנוגע" כו'.

ולפי דברי המדרש רבה: "יגורו" - מתפחדים, "יצפנו" - מצפים הבנים, "המה עקבי ישמורו" - ממתינים על הליכתי, "כאשר" מקודם "קיוו נפשי" - רצו להרגני, כך אחר כך ישמרו עקבי.

[1,234 567 normal]

(*מגליון מד"ר ח"א)

כשמודד למעשר אינו צריך לחשוש לשכר הברכה

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא שערים ויברכהו ה'.

(בראשית כו, יב)

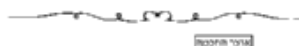
מאה בורים מאה שערים מאה מנינים. 'מאה שערים', מלמד שהאמידו אותה ועשה מאה כמה שהאמידוה. והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא במשקל ובמדה ובמנין, ומפני מה מרד אותה? מפני המעשרות.

(בראשית רבה סד, ו)

"ומפני מה מדד אותה - מפני המעשרות". ונראה, דזהו כוונת הפסוק "מאה שערים", אבל מדד אותה. ולא תאמר, אם כן אין הברכה שורה. לא כן, "ויברכהו ה'" - נתן לו מכל מקום הברכה.

ובן הכוונה "עשר תעשר"^מ, היינו: "עשר" - אם כן על כרחך תמדוד, כי המודד משובח, ולא תפחד בשכר הברכה. כי: "תעשר" - תתעשר מכל מקום.

(מגליון מד"ר ח"א)

אגודת החכמה

ברכת נכסי יצחק

הפסוק

הפסוק

ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד. (בראשית כו, יג)

שהיו אומרים ובל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהו של אבימלך. (רש"י)

שמעתי שכתוב בספר 'מנחה בלולה'^מ, הכוונה, כי הבריות היו רוצים יותר להשיג מזבל פרדותיו של יצחק, כי מי שהיה מזבל שדותיו מהזבל, היתה שדהו מצלחת, על דרך (פסחים קיב ע"א): "כל הנוטל פרוטה מאיוב - מתברך". וזהו, "ולא כספו" - כי מהכסף של אבימלך, מי שהשיג לא מצא ברכה. ואם כן, הגם שבוודאי הזבל היה מעט נגד הכסף של אבימלך, אבל טבן חמשינ דעבדן ממאתן דלא עבדן^מ. וזהו כוונת הפסוק: "ויגדל האיש" - כי היו לו הרבה חטים ומכרם. "הלוך וגדל" - כי נתייקרו חטיו, כי כל מי שהיה זורע מהחטים של יצחק היה מתברך שדהו. "עד כי גדל מאד" - לא מיבעיא כי מי שהיה זורע מהחטים של יצחק היה מצליח, אפילו מי שהיה מזבל שדהו מזבל פרדותיו היה מצליח. ודפח"ח.

(מגליון מד"ר ח"א)

למה הלך אבימלך לפייס את יצחק

ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו עד מאד וגו', ואבימלך הלך אליו מגדר. (בראשית כו, טז-כו)

מד. דברים יד, כב, ודרשינן בתענית ט ע"ב: עשר ושם נמצא הדבר בקיצור וברמז. ועי' גור אריה בשביל שתתעשר. כאן ובפי' ר"ע מברטנורא עה"ת. מה. לרא"מ רפפורט, ורונה שנ"ד, דף לב ע"א. מה. ראה ירושלמי פאה (דף לו ע"א): "הדא

'ואבימלך הלך אליו מגור' - מגורר, מלמד שנכנסו לסטים לתוך ביתו והיו מקרקרים בו כל הלילה. דבר אחר, 'מגור' - מגורר, מלמד שעלו בו צמחים, כמה דאת אמר (איוב ב, ח): 'להתגורר בו'.
(בראשית רבה סד, ט)

1234567

'מגורר', מלמד שנכנסו לסטים. ונראה, כי אמרו בשם 'אהל יעקב'^מ, כי אבימלך טען (בראשית כו, טז): "לך מעמנו כי עצמת ממנו", טענתו על דרך שאמרו בגמ'^מ גבי צרפית ואליהו, שאמרה: "כי באת אלי להזכיר עוונתי" (מלכים א' יז, יח), שאמרה: "עד עכשיו ראה הקב"ה מעשי ומעשה בני עירי, והייתי נחשבת לצדקת, ועתה נגדך אני חשובה לרשעה. וכן [נמין] טען אבימלך: "נגד שאר אומות אני נחשב לצדיק, כמו שאמר: "הגוי גם צדיק תהרוג" (בראשית כ, ד), ועתה, נגד יצחק הוא נחשב לרשע. ויצחק נתגדל, וזהו "כי עצמת" - מה שנתגדלת - "ממנו".

1234567

והאמת הוא ההיפך, כי באה טובה לעיר בזכות יצחק, על דרך: "ויברך ה'... בגלל יוסף" (בראשית לט, ה), וכן כשבא יעקב למצרים - פסק הרעב^מ. ועל כן כשהלך יצחק פסקה הברכה, וגם העושר שבא להם בזכות יצחק איבדו, כמו שמצינו במדרש רבה¹: ולבן שב למקומו - ששב למעמדו הראשון שהיה קודם שבא יעקב. וכן כאן, באו לסטים ולקחו העושר שבא לו בזכות יצחק, ואם כן ראה אבימלך שטעה, ועל כן הלך לפייסו^{נא}.

1234567

והמדרש שאמר 'מגורר' - שעלו בו נגעים, אפשר גם כן לכוון על דרך שמפרשים מאמר 'שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה'^{נב}, למה קרא אותם בשם 'ליצנים' ולא בשם 'רשעים'. שמעתי, שהענין היה, כי אברהם התפלל על אבימלך "כי עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך" (בראשית כ, יח), והמתפלל על חברו הוא נענה תחילה (בכא קמא צב ע"א), ועל כן נתעברה שרה. וזה היה כוונתם: 'מאבימלך' - מסיבת אבימלך, שהיו צריכים להתפלל עליו, מזה נצמח כי אברהם נענה תחילה ונתעברה שרה. ורק דיבורם היה בלשון ליצנות, שהשומע היה יכול לטעות, ועל כן צר קלסתר פניו דומה לאברהם.

אמרה חמשין דעבדן טבין מן מאתים דלא עבדו.
מז. אולי הכוונה להמגיד מדובנא.
מח. ראה בראשית רבה נ, יא.
מט. ראה ספרי עקב, פסקה ב'.
נ. בראשית רבה עד, טז: 'וישכם לכן בבוקר וילך' וישב לכן למקומו' - לסורו, מלמד שנכנסו לסטים בתוך ביתו והיו מקרקרים (נ"א מקרטעים) בו כל הלילה.
נא. כדכתיב "ואבימלך הלך אליו מגורר".
נב. בכא מציעא פז ע"א. רש"י בראשית כה, יט.

וזה היה טענת אבימלך שילך מעמם, כי טבע יצחק מעת לידתו כי על ידי שלהם רע, מזה יש לו עזר^ג. וזהו "כי עצמת" - על דרך "ויעצמו" (שמות א, ז), שקאי אהולדת בנים. וגם כאן רמז לו: הלידה שלך גם כן "ממנו" - מהסיבה שלנו. ואם כן, היה [טענה] על אבימלך, למה לא חשב כי אדרבה, על ידי יצחק נתרפא הוא אבימלך גם כן אחר כך. ואם כן, כשבעט בתפילתו של אברהם - חזר לו הנגע. כי אמרו (בראשית רבה מא, ב): ^{אורי חסדאי} כ"ד מיני שחין, וקשה מכולן ראתן, וכזה לקה אבימלך. וגם כן אמרו, גבי פרעה כתיב "וינגע ה'" כו', ולמדנו בגזירה שווה גבי אבימלך^ג. על כן עתה נחזר לו, וראה שטעה והלך לפייס את יצחק.

(מגליון מד"ר ח"א*)

ב' טעמים לשם 'רחובות'

^{אורי חסדאי} 1234567

ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. (בראשית כו, כג)

'ויקרא שמה רחובות' - כנגד משנה תורה, על שם 'כי ירחיב' (דברים יב, כ), 'כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ'. (בראשית רבה סד, י)

ונראה, כי שני טעמים נתן המדרש רבה: אחד, מחמת כי בספר משנה תורה כתיב "כי ירחיב"^ג. ועוד טעם שני, כי משה אמר משנה תורה בערבות מואב, סוף ארבעים שנה כשהיו ישראל עומדים להכנס לארץ, ועל זה רמז: "כי עתה הרחיב ה' לנו, ופרינו בארץ" - ממש, בארץ ישראל^ג.

(מגליון מד"ר ח"א*)

דקדוק הלשון "ראו ראינו"

ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך. (בראשית כו, כח)

'ויאמרו ראו ראינו' - ראינו מעשיך ומעשה אבותיך.

(בראשית רבה סד, י)

ג. כמו שהיה להם רע "שעצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך" ולו היה לעזר שנתעברה אמו. נד. זה לשון המדרש שם: רבי אלעזר תני לה בשם ר"א בן יעקב, שמענו בפרעה שלקה בצרעת ואבימלך בעיצור, מניין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה, תלמוד לומר 'על דבר שרה', 'על דבר' 'על דבר' לגזירה שוה. נה. כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר לך וגו'. נו. ושני הטעמים הם כנגד משנה תורה.

נראה לכוון לפי דברי המדרש רבה לשון הפסוק. היינו, כי גדלות מעשה אברהם ראה אבימלך יותר מעבדיו. כי הוא שמע כאשר נאמר לו (לעיל כ, ז): "השב אשת האיש כי נביא הוא", וגם (שם שם, יז): "וירפא אלקים לאבימלך". ובבוקר סיפר לעבדיו כדכתיב "וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם וייראו האנשים מאד" (שם שם ח), וכאשר גם המה נילקו - האמינו לאבימלך, וידעו כי זהו מאברהם.

ומיצחק ההיפך. כי עבדי אבימלך ראו הצלחת יצחק יותר מאשר ראה אבימלך. ומי שלוקח אצלו הזבל הצליח, ואמרו: "זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך" כו' (בראשית רבה סד, ז). והיה לו כעס לאבימלך. ועל כן, גבי מעשי אבותיך - זה אברהם, כתיב 'ראה' - היינו שהוא עצמו ראה, אבימלך. וגבי יצחק - מעשיך, כתיב 'ראינו', וד"ל.¹

(מגליון מד"ר ח"א)

אוצר החכמה

חשבון מנין הבאות שחפר יצחק -

וידקדוק לשון 'באר שבע' ולא 'באר שבע' כאצל אברהם

ויקרא אותה שבעה על בן שם העיר באר שבע עד היום הזה. (בראשית כו, לג)

1234567

כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע וכו' ורבנן אמרי חמש.
(בראשית רבה סד, ג)

אפשר לכוון בזה הפסוק: "ויקרא אותה שבעה", ופירש רש"י: על שם הברית. ולכאורה היו צריכים לקרוא לו 'שבועה' נח. ועל כן יש לפרש 'שבעה' לשון שביעי^{נט}, היינו: זה הבאר היה באר השביעי שחפרו עבדי יצחק. והוא, כי מקודם כתיב (פסוק יח): "וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו", ומיעוט 'בארות' שנים, ואלו החמישה - הרי שבעה. וזהו שכתוב: "על כן (קרא) [שם העיר] באר שבע" - בסגול ולא בקמץ. כי 'שבע' [בקמץ] היה משמע על שם הברית והשבועה, אבל 'שבע' בסגול ל לשון שביעי.

נז. ומדוקדק לשון רש"י על הפסוק "ראו באבין, ראינו כך".
נח. וכן הקשה בשפתי חכמים השלם בשם ספר נחלת יעקב אדברי רש"י "צ"ע למה לא נקט על שם השבועה כדכתיב גבי אברהם, ואילו ברית לא הזכיר שכרתו בפועל אלא שאמרו ונכרתה ברית".
נט. וכן פירש הספורנו כאן "קרא אותו שבעה מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו הבאר".

והוא היפך מאשר כתוב גבי אברהם. כי שם כתיב מקודם (בראשית כא, ל): "כי את שבע כבשות (האלה) תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת", ואם כן הייתי טועה כי הוא לשון 'שבעה', על שם שבע כבשות. ועל כן אמר (שם שם, לא): "על כן קרא למקום ההוא באר שבע" - בקמ"ץ, "כי שם נשבעו" וכו'.

(מגליון מד"ר ח"א)

אוצר החכמה

מניין שהיה עשו צד נשים

ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אלון החתי.

(בראשית כו, לד)

'ויהי בן ארבעים שנה'. כך עשו כל ארבעים שנה צד נשי אנשים ומענה אותם, וכיון שהגיע לארבעים שנה וכו'. (בראשית כה סה, ה)

המדרש קשיא ליה למה מקדים "ויקח אשה את יהודית", ולא כתיב 'ויקח את יהודית לאשה'.

אפשר בזה נרמז שהיה צד נשי אנשים, "ויקח אשה" - היה לוקח אותם שהם אשה לאיש.

(*מגליון מד"ר ח"א)

אוצר החכמה

ענין מה שתבעו האבות זקנה, יסורים וחולי

ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו מראות. (בראשית כז, ה)

א"ר יהודה בר מימון, אברהם תבע זקנה, אמר לפניו, רבון העולמים, אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד וכו' 'ואברהם זקן בא בימים' (בראשית כד, א). יצחק תבע יסורין, אמר לפניו, רבון כל העולמים, אדם מת בלא יסורין מידת הדין וכו' 'ויהי כי זקן יצחק ותבהין'. יעקב תבע את החולי, אמר לפניו, רבון העולמים, אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו וכו' 'ויאמר ליוסף הנה אביך חולה' (שם מת, א). אמר רבי לוי, אברהם חידש זקנה, יצחק חידש יסורים.

יעקב חידש חולה, חזקיה חידש חולה שיתרפא, אמר לו העמדת אותו עד יום מותו אלא מתוך שאדם חולה ועומד וחולה ועומד הוא עושה תשובה.⁸ (בראשית רבה סה, ט)

"אברהם תבע זקנה". אפשר לכוון, דווקא אברהם. שבשאר אדם, אפילו אם יכבדו הבן במקום האב - אינו בזיון להאב. כיון שהעולם שיושב שם אינם יודעים כלל שזהו אב ובנו, לכך לא יפול להם כל כך ספק אם הם שני אנשים נפרדים, וגם להאב אינו בזיון, כיון שהמה לא יודעים שהוא אב ובן. משא"כ באברהם, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והיו יודעים כולם: "אברהם הוליד את יצחק"⁹, וידעו כולם שזה אב ובנו, וגם הבזיון יותר אם יכבדו להבן, על כן תבע זקנה.

"יצחק תבע ייסורים". אפשר לכוון, משום שאמרו בגמ' (כתובות לג ע"ב): אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה - הוּו פלחו, אם כן ייסורים גדולים ממסירות נפש, ועל כרחך, אחר שלא קיים עדיין מסירות נפש בפועל ורק בקבלה. אבל יצחק, שכבר קיים מסירות נפש בפועל, ועל כן רצה נסיון גדול מזה, דהיינו ייסורים. וגבי אברהם, שהיה לו המסירות נפש על ידי בני אדם [שהושלך ע"י נמרוד לכבשן האש], היה ירא מן הייסורים [הבאים ע"י בני אדם] וביקש שלא יבוא עוד ליד נסיון [שחשש שלא יעמוד בהם]. אבל יצחק שמסירות נפש היה לו [ממה שנצטווה] ע"י הקב"ה, תבע גם ייסורים [כיון שהיה ע"י הקב"ה לא חשש שמא יכשל], וד"ל.

"יעקב תבע את החולי". אפשר לכוון, שאברהם כיון שנתן "כל אשר לו ליצחק" (לעיל כה, א), לא היה צריך ליישב את בנו קודם מותו. וכן יצחק, כיון שהשיג יעקב הברכות, ובזה נכללו מתנות ארץ ישראל ותורה ועולם הבא, ממילא לא היה לו עוד מה ליישב בין בניו. משא"כ יעקב, שהיתה מיטתו שלימה, וכולם היו יורשים אצלו, על כן היה צריך ליישב ביניהם, ועל כן תבע חולי, וד"ל.

"אמר רבי לוי". אפשר לתרץ למה לא הוסיף רבי לוי בקצרה 'חזקיהו תבע חולי שיתרפא', למה החזיר לכולם. נראה דסבירא ליה לרבי לוי, שכולם כוונתם היה כדי שיתעורר האדם לתשובה. על כן אברהם תבע זקנה, ועל ידי הזקנה רואה שימי המיתה ממשמשים ובאים - יתעורר. ויצחק תבע יותר, שאינו די במה שילבינו שערותיו, כי אם שיתוסף לו הרגש בגוף, היינו ייסורים, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ה ע"א): אם רואה אדם שייסורים באים עליו - יפשפש במעשיו, וזהו שאמר: "כי זקן

ס. לעיל כה, יט וברש"י שם.